

Generace strojového překladu

Ondřej Bojar

bojar@ufal.mff.cuni.cz

Ústav formální a aplikované lingvistiky

Matematicko-fyzikální fakulta

Univerzita Karlova v Praze

Příspěvek na Symposion Gymnázia Jana Keplera

- Hrubé rozdělení metod strojového překladu.
- Frázový překlad (mj. Google, ÚFAL).
  - ...a jeho nevýhody.
- Stromečkový (mj. Systran, ÚFAL).
  - Formální popis přirozeného jazyka (čj, aj, arabština, ...),
  - Obtížnost překladu.
- Srovnání obou přístupů.
- Současná generace: Strojový překlad pro všední den.
- Regenerace? Degenerace?

布拉格城市公共交通包括：城市火车、地铁、有轨电车、公共汽车。地铁一共有A、B、C三条线，纵横交错贯穿整个布拉格，三条地铁线在市中心都可以互相交错转换。

布拉格城市公共交通包括：城市火车、地铁、有轨电车、公共汽车。地铁一共有A、B、C三条线，纵横交错贯穿整个布拉格，三条地铁线在市中心都可以互相交错转换。

Prague city public transport, including: City train, subway, rail trams, buses. Metro, a total of A, B, C three lines, criss-cross throughout Prague, three subway lines cross each other in the city center can be converted.

布拉格城市公共交通包括：城市火车、地铁、有轨电车、公共汽车。地铁一共有A、B、C三条线，纵横交错贯穿整个布拉格，三条地铁线在市中心都可以互相交错转换。

Prague city public transport, including: City train, subway, rail trams, buses. Metro, a total of A, B, C three lines, criss-cross throughout Prague, three subway lines cross each other in the city center can be converted.

Praha městská hromadná doprava, včetně: městský vlak, metro, tramvaj, autobus. Metro, celkem A, B, C tři řádky, křížem krážem po celé Praze, tři linky metra kříží v centru města může být převeden.

Vystřízlivění...

Ovšem chybují i lidé!

Základem tohoto loga je Nebojsa, postava Alsasana
získaná Thomase Fentimanem dvakrát
při profesionálních zkouškách Crufts Obedience Test.

The Fentimans Logo is based on Fearless, Thomas Fentiman's
prize Alsatian, double winner of the Crufts Obedience Test.

Ovšem chybují i lidé!

Základem tohoto loga je Nebojsa, postava Alsasana
získaná Thomase Fentimanem dvakrát
při profesionálních zkouškách Crufts Obedience Test.

The Fentimans Logo is based on Fearless, Thomas Fentiman's
prize Alsatian, double winner of the Crufts Obedience Test.

Ovšem chybují i lidé!

Základem tohoto loga je Nebojsa, postava Alsasana
získaná Thomase Fentimanem dvakrát
při profesionálních zkouškách Crufts Obedience Test.

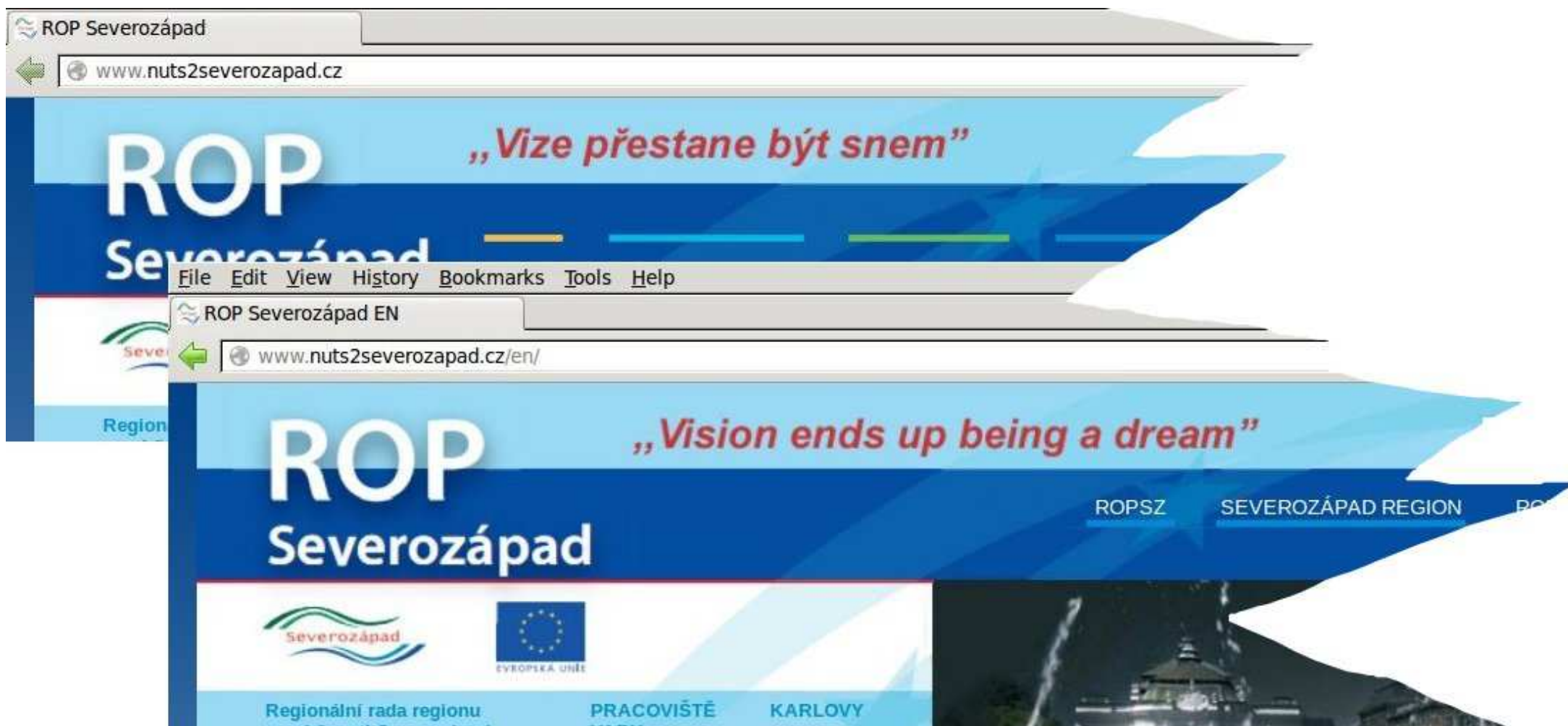
The Fentimans Logo is a based on Fearless, Thomas Fentiman's
prize Alsatian, double winner of the Crufts Obedience Test.

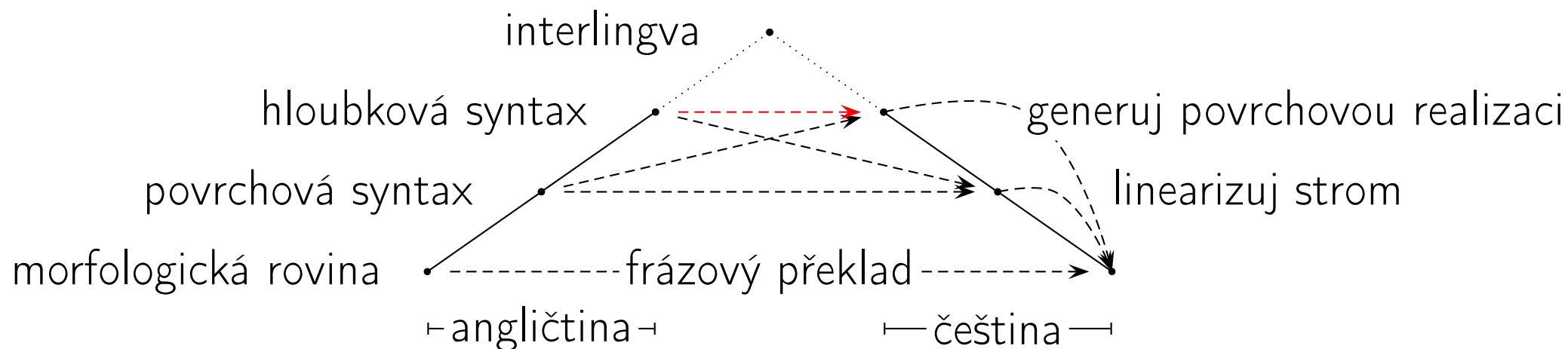

I failed the Turing test

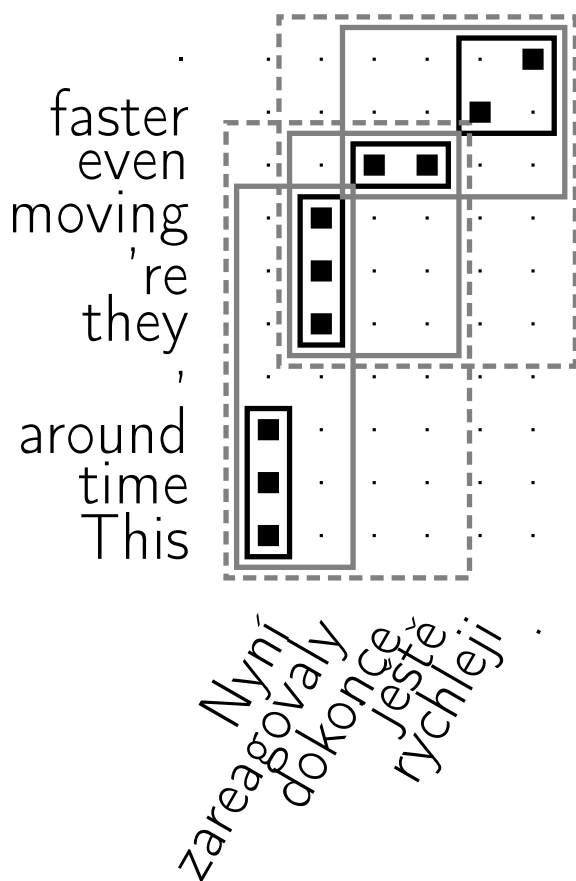
Velka sbírka podobných: <http://www.english.com/>

...degenerace...

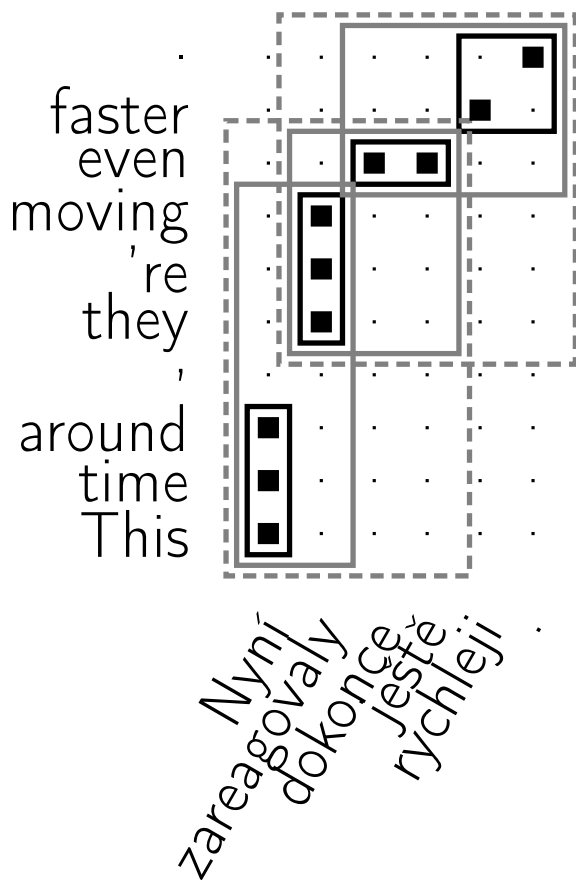

- Čím víc vstup rozeberu, tím snazší by měla být fáze transferu.
- Hypotetická interlingva zachycuje čistý význam.
- Statistické systémy se natrénují se “samy” podle ukázek.
- Pravidlové systémy ručně píší lingvisté-programátoři.

Trénovací data:

- paralelní korpus (česká věta = anglická věta)
- automatické zarovnání slov (české slovo ~ anglické slovo)

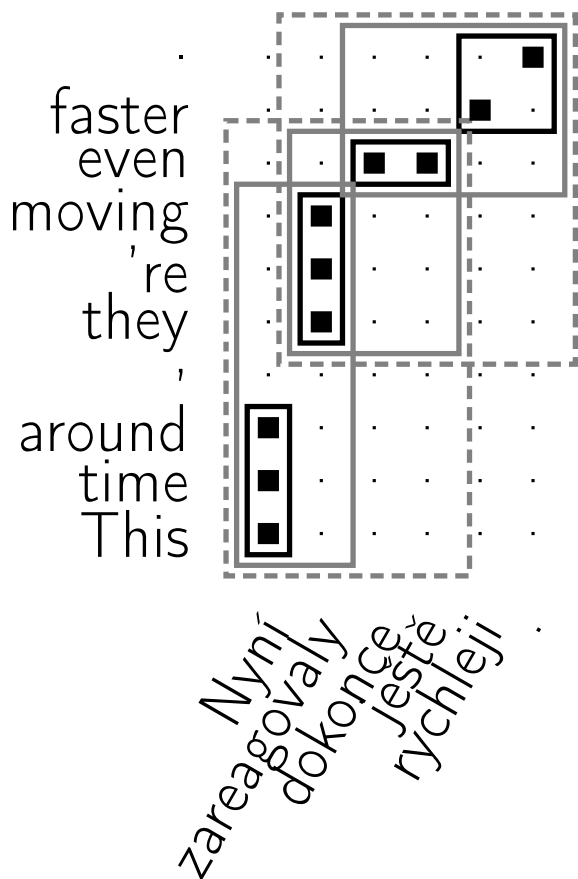

This time around = Nyní
they 're moving = zareagovaly
even = dokonce ještě
... = ...

This time around, they 're moving = Nyní zareagovaly
even faster = dokonce ještě rychleji
... = ...

Trénovací data:

- paralelní korpus (česká věta = anglická věta)
- automatické zarovnání slov (české slovo ~ anglické slovo)

This time around = Nyní
they 're moving = zareagovaly
even = dokonce ještě
... = ...

This time around, they 're moving = Nyní zareagovaly
even faster = dokonce ještě rychleji
... = ...

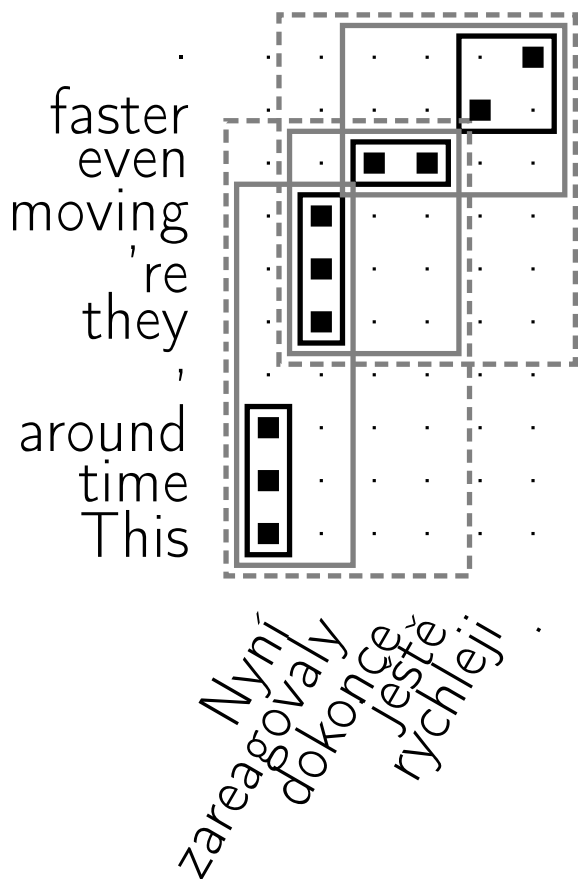
Trénovací data:

- paralelní korpus (česká věta = anglická věta)
- automatické zarovnání slov (české slovo ~ anglické slovo)

Při samotném překladu hledáme:

- takovou segmentaci vstupní věty na úseky („fráze“)
- a takové překlady frází

aby byl výstup co nejpravděpodobnější.

This time around = Nyní
they 're moving = zareagovaly
even = dokonce ještě
... = ...

This time around, they 're moving = Nyní zareagovaly
even faster = dokonce ještě rychleji
... = ...

Trénovací data: ... 15 mil. párů vět

- paralelní korpus (česká věta = anglická věta)
- automatické zarovnání slov (české slovo ~ anglické slovo) ... **>200 mil. slov v každé řeči**

Při samotném překladu hledáme:

- takovou segmentaci vstupní věty na úseky („fráze“)
- a takové překlady frází

aby byl výstup co nejpravděpodobnější.

(Ne)výhody frázového přístupu

- ⊕ Není třeba žádná znalost jazyka, stačí paralelní data.
- ⊕ Dokáže zachytit i idiomatická spojení, jsou-li v datech.
- ⊖ Nectí gramatiku, snadno sestaví slovní salát.
- ⊖ Neumí nové tvary slov, a to ani známých.

Natáhnout bačkory.

Kick the bucket.

(Ne)výhody frázového přístupu

- ⊕ Není třeba žádná znalost jazyka, stačí paralelní data.
- ⊕ Dokáže zachytit i idiomatická spojení, jsou-li v datech.
- ⊖ Nectí gramatiku, snadno sestaví slovní salát.
- ⊖ Neumí nové tvary slov, a to ani známých.

Natáhnout bačkory.

Kick the bucket.

Proč musel natáhnout bačkory?

Why did he kick the bucket?

(Ne)výhody frázového přístupu

- ⊕ Není třeba žádná znalost jazyka, stačí paralelní data.
- ⊕ Dokáže zachytit i idiomatická spojení, jsou-li v datech.
- ⊖ Nectí gramatiku, snadno sestaví slovní salát.
- ⊖ Neumí nové tvary slov, a to ani známých.

Natáhnout bačkory.

Kick the bucket.

Proč musel natáhnout bačkory?

Why did he kick the bucket?

Proč natáhl bačkory?

Why stretched slippers?

(Ne)výhody frázového přístupu

- ⊕ Není třeba žádná znalost jazyka, stačí paralelní data.
- ⊕ Dokáže zachytit i idiomatická spojení, jsou-li v datech.
- ⊖ Nectí gramatiku, snadno sestaví slovní salát.
- ⊖ Neumí nové tvary slov, a to ani známých.

Natáhnout bačkory.

Kick the bucket.

Proč musel natáhnout bačkory?

Why did he kick the bucket?

Proč natáhl bačkory?

Why stretched slippers?

Proč musel natáhnout bačkory Karel?

Why did he kick the bucket Charles?

(Ne)výhody frázového přístupu

- ⊕ Není třeba žádná znalost jazyka, stačí paralelní data.
- ⊕ Dokáže zachytit i idiomatická spojení, jsou-li v datech.
- ⊖ Nectí gramatiku, snadno sestaví slovní salát.
- ⊖ Neumí nové tvary slov, a to ani známých.

Natáhnout bačkory.

Kick the bucket.

Proč musel natáhnout bačkory?

Why did he kick the bucket?

Proč natáhl bačkory?

Why stretched slippers?

Proč musel natáhnout bačkory Karel?

Why did he kick the bucket Charles?

John se snažil natáhnout bačkory.

John tried to kick the bucket.

Nachytat překlad na švestkách...

...nemusí jít o idiomy, abyste frázový překlad odhalili:

Jan s Marií se vzali.

John and Mary were married.

Nachytat překlad na švestkách...

...nemusí jít o idiomy, abyste frázový překlad odhalili:

Jan s Marií se vzali.

John and Mary were married.

Jan s Marií se včera vzali.

John and Mary married yesterday.

Nachytat překlad na švestkách...

...nemusí jít o idiomy, abyste frázový překlad odhalili:

Jan s Marií se vzali.   John and Mary were married.   ✓

Jan s Marií se včera vzali.   John and Mary married yesterday.   ✓

Jan s Marií se včera v kostele vzali.

John and Mary are married in church yesterday.   ~

Nachytat překlad na švestkách...

...nemusí jít o idiomy, abyste frázový překlad odhalili:

Jan s Marií se vzali. John and Mary were married. ✓

Jan s Marií se včera vzali. John and Mary married yesterday. ✓

Jan s Marií se včera v kostele vzali.

John and Mary are married in church yesterday. ~

Jan s Marií se včera v kostele svatého Ducha vzali.

John and Mary yesterday in the Church of the Holy Spirit took. ✗

Nachytat překlad na švestkách...

...nemusí jít o idiomy, abyste frázový překlad odhalili:

Jan s Marií se vzali. John and Mary were married. ✓

Jan s Marií se včera vzali. John and Mary married yesterday. ✓

Jan s Marií se včera v kostele vzali.

John and Mary are married in church yesterday. ~

Jan s Marií se včera v kostele svatého Ducha vzali.

John and Mary yesterday in the Church of the Holy Spirit took. ✗

...zkusme tedy překlad dělat pořádně.

zákony

udělejte

pro

lidi

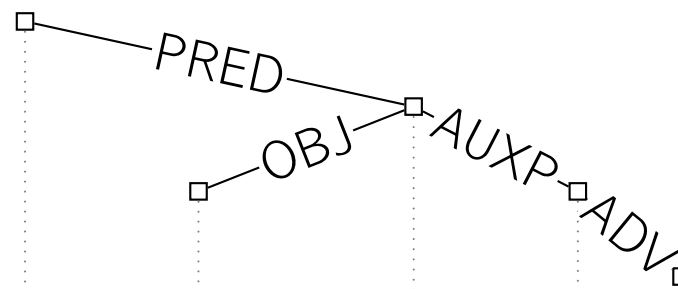
Morfologická rovina:

Slovo	Lema	Morfologická značka
zákony	zákon	NNIP1-----A----
zákony	zákon	NNIP4-----A----
zákony	zákon	NNIP5-----A----
zákony	zákon	NNIP7-----A----
udělejte	udělat	Vi-P---2--A----
udělejte	udělat	Vi-P---3--A---4
pro	pro-1	RR--4-----
lidi	člověk	NNMP1-----A----
lidi	člověk	NNMP4-----A----
lidi	člověk	NNMP5-----A----

Morfologická rovina:

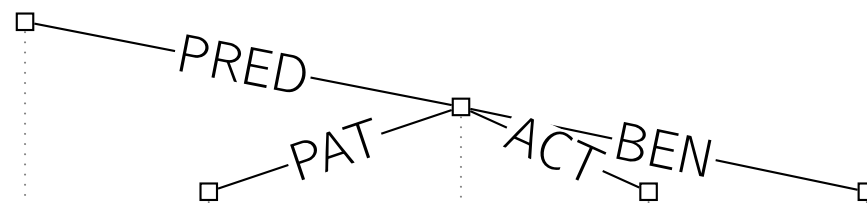
Slovo	Lema	Morfologická značka
zákony	zákon	NNIP1----A----
zákony	zákon	NNIP4----A----
zákony	zákon	NNIP5----A----
zákony	zákon	NNIP7----A----
udělejte	udělat	Vi-P---2--A----
udělejte	udělat	Vi-P---3--A---4
pro	pro-1	RR--4-----
lidi	člověk	NNMP1----A----
lidi	člověk	NNMP4----A----
lidi	člověk	NNMP5----A----

Analytická rovina (povrchová syntax):

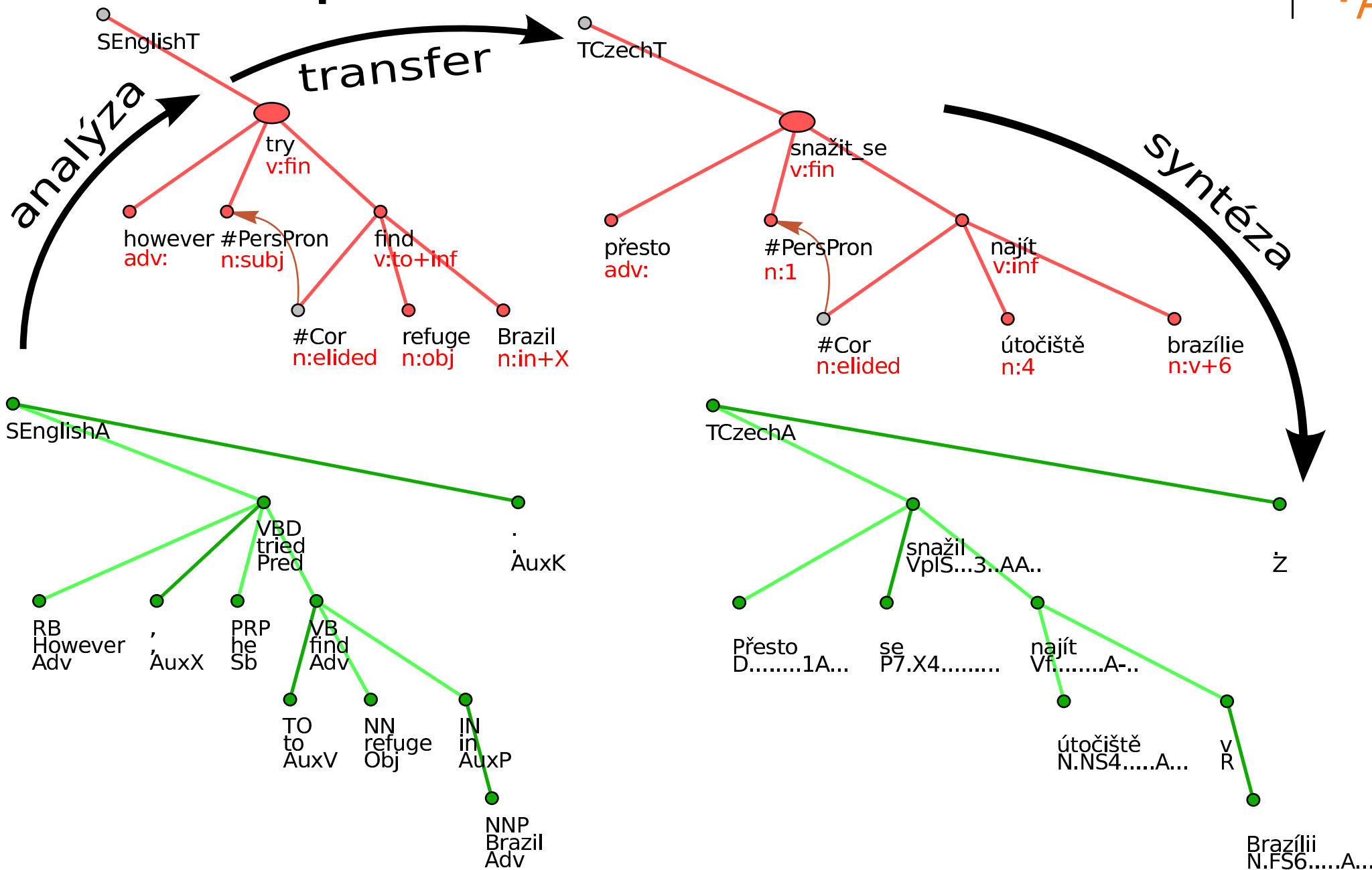
#36 Zákony udělejte pro lidi

Tektogramatická rovina (hloubková syntax):

#36 zákon_{Pl} udělat_{imp} Vy člověk_{Pl,pro}

Překlad přes hloubkovou rovinu

Proč je překlad těžký?

- Víceznačnost a význam slov.
- Cílový slovní tvar.
- Negace.
- Koordinace.
- Zájmena.

A též již zmiňované:

- Pořádek slov (tj. i vzdálenost mezi slovy).
- Idiomatická spojení.

Víceznačnost a význam slov

Time flies like an arrow.

Víceznačnost a význam slov

Time flies like an arrow.

Spal celou Petkevičovu přednášku.

Ženu holí stroj.

Víceznačnost a význam slov

Time flies like an arrow.

Spal celou Petkevičovu přednášku.

Ženu holí stroj.

Slovníková hesla na tom nejsou lépe:

kniha účetní, napětí dovolené, plán prací, tři prdele

Víceznačnost a význam slov

Time flies like an arrow.

Spal celou Petkevičovu přednášku.

Ženu holí stroj.

Slovníková hesla na tom nejsou lépe:

kniha účetní, napětí dovolené, plán prací, tři prdele

Reálné příklady: ...ze schůze sněmovny vypadl horní zákon. (Týden 40/2009)

Víceznačnost a význam slov

Time flies like an arrow.

Spal celou Petkevičovu přednášku.

Ženu holí stroj.

Slovníková hesla na tom nejsou lépe:

kniha účetní, napětí dovolené, plán prací, tři prdele

Reálné příklady: ...ze schůze sněmovny vypadl horní zákon. (Týden 40/2009)

SRC One tap and the machine issues a slip with a number.

REF Jedno ťuknutí a ze stroje vyjede papírek s číslem.

Moses 1 Z jednoho kohoutku a stroj vydá složenky s číslem.

Moses 2 Jeden úder a stroj vydá složenky s číslem.

Google Jedním klepnutím a stroj problémy skluzu s číslem.

Cílový slovní tvar

Časy:

- Angličtina má předpřítomný čas pro nedávnou minulost.
- Španělština má dvě varianty minulého času: pro určitý čas v minulosti a pro neznámý čas v minulosti.

Pády, rody, ...:

- Čeština má 7 pádů, 3 čísla a 4 rody:

The cat is on the mat. → kočka

He saw a cat. → kočku

He saw a dog with a cat. → kočkou

He talked about a cat. → kočce

⇒ Při překladu nutno vybrat správný tvar.

„Úvaha“ frázového překladu

I	saw	two	green	striped	cats	.
já	pila	dva	zelený	pruhovaný	kočky	.
	pily	dvě	zelená	pruhovaná	koček	
	...	dvou	zelené	pruhované	kočkám	
	viděl	dvěma	zelení	pruhovaní	kočkách	
	viděla	dvěmi	zeleného	pruhovaného	kočkami	
	...		zelených	pruhovaných		
	uviděl		zelenému	pruhovanému		
	uviděla		zeleným	pruhovaným		
	...		zelenou	pruhovanou		
	viděl jsem		zelenými	pruhovanými		
	viděla jsem		...	...		

- Francouzská negace je okolo slovesa:
Je ne parle pas français.
- Česká negace bývá zdvojená:
Nemám žádné námitky.
- Umístění negace mění význam:
Nemohl jsem přijít, ...
...ráno se mi udělalo špatně.
...ráno se mi neudělalo dobře.
- V severní a jižní Itálii se prý jízdenka v MHD procvaknutím:
zneplatňuje nebo učiní platnou (in/validare).

- Souřadná spojení jdou napříč závislostní větnou strukturou.
Předseda vlády, Petr Nečas, a Martin Lhota přednesli příspěvky o...
Předseda vlády, Petr Počas, a Martin Lhota přednesli příspěvky o...
- Kolik řečníků bylo?
- Ovlivňuje to čárka za Petrem *časem?

Reálný příklad:

Vstup   We have both countries inside and outside the Eurozone.

Reference   Máme tu země eurozóny a země stojící mimo eurozónu.

Hypotéza   Máme obě země uvnitř a vně eurozóny.

- V angličtině musí být podmět vyjádřen $\Rightarrow$ nutno doplnit podle slovesa:

Četl knihu. = He read a book.

Spal jsem. = I slept.

- Rod českého zájmena musí odpovídat odkazovanému slovu:

He saw a book. It was red.

Viděl knihu. Byla červená.

He saw a pen. It was red.

Viděl pero. Bylo červené.

Frázový vs. syntaktický v praxi

Stell dir das vor.

Google Imagine that.

Systran Imagine.

Frázový vs. syntaktický v praxi

Stell dir das vor.

Google Imagine that.

Systran Imagine.

Stell dir ein Haus vor.

Google Imagine a house before.

Systran Imagine a house.

Frázový vs. syntaktický v praxi

Stell dir das vor.

Google Imagine that.

Systran Imagine.

Stell dir ein Haus vor.

Google Imagine a house before.

Systran Imagine a house.

Stell dir ein kleines Haus vor.

Google Imagine a small house in front.

Systran Imagine a small house.

Frázový vs. syntaktický v praxi

Stell dir das vor.

Google Imagine that.

Systran Imagine.

Stell dir ein Haus vor.

Google Imagine a house before.

Systran Imagine a house.

Stell dir ein kleines Haus vor.

Google Imagine a small house in front.

Systran Imagine a small house.

Stell dir ein kleines Haus mit vierzehn Fenster vor.

Google Imagine a small house with fourteen windows in front.

Systran Imagine a small house with fourteen windows.

Jak nachytat syntaktický překlad |

- Stačí „pumpovat“ gramatické jevy, ne jen slova.

Stell dir ein Haus vor.

⇒ Imagine a house.

Jak nachytat syntaktický překlad |

- Stačí „pumpovat“ gramatické jevy, ne jen slova.

Stell dir ein Haus vor.

⇒ Imagine a house.

Stell dir ein Haus, das einen Garten hat, vor.

⇒ Imagine a house, which has a garden.

Jak nachytat syntaktický překlad |

- Stačí „pumpovat“ gramatické jevy, ne jen slova.

Stell dir ein Haus vor.

⇒ Imagine a house.

Stell dir ein Haus, das einen Garten hat, vor.

⇒ Imagine a house, which has a garden.

Stell dir ein Haus, das einen Garten, der berühmt ist, hat, vor.

⇒ Place to you a house, which a garden, which has is famous, forwards.

Jak nachytat syntaktický překlad |

- Stačí „pumpovat“ gramatické jevy, ne jen slova.

Stell dir ein Haus vor.

⇒ Imagine a house. ✓

Stell dir ein Haus, das einen Garten hat, vor.

⇒ Imagine a house, which has a garden. ✓

Stell dir ein Haus, das einen Garten, der berühmt ist, hat, vor.

⇒ Place to you a house, which a garden, which has is famous, forwards. ✗

- Ale také stačí negramatický vstup.

Stell dir ein Haus, das Garten hat, vor.

⇒ Place to you a house, the garden intends. ✗

Pro danou větu:

- Je těžké správně rozebrat („strojově pochopit“) vstup.
- Je těžké získat překladový slovník, který by obsahoval všechno, co věta potřebuje.
- Možností je příliš mnoho (varianty slov, slovních tvarů, pořadí slov).
⇒ Nutno studovat jen ty nadějně.
- Je těžké poznat lepší možnosti.
(I lidé se neshodnou v tom, jak něco přeložit.)

Frázový překlad volí primitivní řešení:

- Větu nerozebírá, jen opisuje známé podposloupnosti slov.
- Spoléhá na dostatek dat. V základní variantě neumí ani skloňovat, pokud tvar neviděl.
- Často produkuje negramatické věty, rád zahodí negaci.

Syntaktický překlad:

- Garantuje existenci větného rozboru výstupu $\Rightarrow$ naděje gramatičnosti.
- Naráží na chyby v kaskádě nástrojů (morf.+synt. analýza).
- Naráží na negramatický vstup. ...nebo to, co v trénovacích stromech nebylo.
- Má potenciál řešit těžší problémy, např. koreference.

Který přístup vítězí? Nevíme.

Angličtina → čeština

ÚFAL

Komerční

	FRÁZOVÝ	HLOUBKOVÝ	GOOGLE	PC TRANS.
--	---------	-----------	--------	-----------

Oficiální WMT10: Seřadte hypotézy od nejlepší po nejhorší. Shody povoleny.

> ostatní	45.0	44.1	49.1	49.4
>= ostatní	65.6	60.1	70.4	62.1

Neoficiální WMT10: Člověk zkusil výstup MT opravit bez znalosti originálu.

Je to dobrý překlad? (%)	40	34	55	43
--------------------------	-----------	----	-----------	----

Neoficiální: MT přeložil krátký text. Dokážete správně zodpovědět kontrolní otázky?

% správných odpovědí	73.6	80.6	78.7	80.2
----------------------	------	-------------	------	------

- Pravidelné soutěže (<http://www.statmt.org/wmt12/>).

Generace strojového překladu

19. st. = století páry

21. st. = století strojového překladu??

20. st. = století náramkových hodinek?

Google Translate:

- zdarma, bleskově.
- mnoho jazyků (přes angličtinu!),
  - některé prý přes dva jazyky (sk ↔ cs ↔ en ↔ it)

Používáte strojový překlad:

- pro náhled dokumentů?
- při komunikaci?
- jako zdroj inspirace při psaní (v cizí řeči)?

Regenerace?

Strojový překlad **pomáhá národním jazykům:**

- (Možná) zpomalí nástup angličtiny.
- Podporuje zájem (počítačových) lingvistů o daný jazyk.
- Podporuje vznik nástrojů a lingvistických dat.

Strojový překlad **pomáhá překladatelům:**

- Mohou být rychlejší a soustředit se na zajímavější texty.

Strojový překlad **umožňuje vyvážit pohled:**

- Proč si nepřechíst názory na Temelín od Rakušanů?
- Jak vychovat islamisty, aby si četli západní kritiku do vlastních řad?

Degenerace?

Kazí strojový překlad **jazykový cit**?

- Pokud-vůbec, tak spíš pro mateřštinu.
  - Slovosled: Gambrinus extraliga $\rightsquigarrow$ Nokia telefon.
  - Omezení flektivního charakteru, vč. přechylování.
  - Zploštění slovní zásoby? „*Mějte hezký večer*“!!
... za to vše spíš mohou spoluobčané.

Ovlivní znalosti **cizích jazyků**?

- Zvětší rozestup mezi pasivní a aktivní slovní zásobou?
- Omezí snahu učit se řeči?? Sotva.

Způsobí **vážná nedorozumění**?

- ... spíš vychovává ke zdravé opatrnosti a nedůvěře v tlumočnicka.

- Dva přístupy ke strojovému překladu.
  - Frázový a syntaktický.
- Obtížnost překladu jako taková.
  - Problematické jazykové jevy obecně.
  - Vstupy, které rozloží frázový i syntaktický překlad.

- Regenerace i degenerace strojovým překladem.

<http://ufal.mff.cuni.cz/>

→ Research → Prague Czech-English Dependency Treebank 2.0

→ Data: Ukázkové české a anglické povrchové i hloubkové rozборы

→ Video Recordings

Ukázky frázového překladu:

<http://ufal.mff.cuni.cz/tectomt/>

<http://demo.statmt.org/>

<http://tool.statmt.org/>

<http://studuj-matfyz.cz/>

Proč studovat na MFF a ÚFALu

Můžete se naučit mj.:

- Modelovat, jak lidé (myslí a) pracují s textem, řečí, gesty, ...
- Rozdělit složité úlohy na částičky a přispět částičkami,
- Počítat, abyste hledali jehly jen v kupkách, ne v horách sena, (Pravděpodobnost a statistika),
- Navrhovat datové struktury, abyste zvládli terabajty dat,
Text na českém webu ~ 1.5 TB, jeden experiment s frázovým překladem 1-2 GB ale třeba i 10 GB.
- Programovat, abyste zvládli stovky počítačů najednou,
  - Unix/Linux je naprosto nutný, Sítě a Internet velmi užitečné.
  - ÚFAL sám má >200 CPU, počítače s 32 GB RAM a jeden s 0.5 TB RAM.
- Soutěžit na mezinárodní úrovni v překládání, analýzách, generování, ...

- Identifikace kódování dokumentu a jazyka.

- Rozpoznání hranic vět a slov:

Švejk 12. prosince dorazil na král. Vinohrady s dopisem.
ajskrím → I scream / icecream.

- Morfologická analýza.

- Povrchový a hloubkový větný rozbor.

- Identifikace pojmenovaných entit:

Bílý dům se nechal slyšet.

Rice University $\neq$ univerzita rýže

- Koreference (mj. identifikace, co zastupují zájmena).

- **Korpusy** jsou (velké) sbírky textů:
    - Texty typicky označované nebo včetně větných rozborů.
Pražský závislostní korpus (PDT): 1.5 mil. slov.
Pražský čj-aj závislostní korpus (PCEDT): 50 tis. vět.
    - Některé vícejazyčné: CzEng (15 mil. vět, 220 mil. slov, odpovídá ~50 metrům knih, ty tvoří však jen čtvrtinu).
  - **Slovníky** na ÚFALu jsou strojově čitelné:
    - Morfologický slovník říká, že *kočka* je české slovo a *kočke* ne.
    - Valenční slovník říká, že:
      - Rodiče přijali Petra.* → je správně
      - Rodiče přijeli Petra.* → není správně
- ⇒ Lze využít v programech (pravidlových i statistických).

- Vyhledávání dokumentů (na webu).
- Kontrola překlepů.
- Kontrola pravopisu.
- Syntéza a rozpoznávání mluvené řeči.
- Automatická sumarizace textů.
- Strojový překlad.
- Strojový překlad mluvené řeči.